

Mellan facklig internationalism och nationalism

Internationella metallarbetarfederationen i kalla krigets och Europaintegrationens gryning

JOHAN SVANBERG

Stockholms universitet

I den här artikeln diskuteras relationen mellan facklig internationalism och nationsbundna intressen, med den storpolitiska Ruhrfrågan under kalla krigets inledning som huvudsakligt fokus. I blickfånget står Internationella metallarbetarfederationens interna diskussioner om Europaintegrationen, från Marshallplanen till Schumanplanen. I vilken mån lyckades yrkesinternationalen ena olika nationella utgångspunkter till ett samfällt agerande utåt?

Inledning

”Proletärer i alla länder, förena er”, uppmanade Karl Marx och Friedrich Engels avslutningsvis i det 1848 utgivna *Kommunistiska manifestet*.¹ Därefter har arbetarrörelsens ledare återkommande lyft fram den transnationella klassgemenskapen som ett organisatoriskt fundament. Men även om internationell solidaritet har betonats som grundläggande i klasskampen har den konkreta betydelsen varit motstridig. Klaus Misgeld anmärker att Marx och Engels uppenbarligen inte förstod eller förutsåg nationalismens och patriotismens attraktionskraft i arbetarklassen och arbetarrörelsen. Internationalismen har många gånger stannat vid en läpparnas bekännelse och gjort halt inför nationella särintressen och praktiker. Vad gäller arbetarrörelsens fackliga gren har dess huvud-

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double blind peer review*.

1. Karl Marx & Friedrich Engels, *Manifest der Kommunistischen Partei* (London 1848) s. 23.

Johan Svanberg, f. 1978, är docent i historia och lektor i ekonomisk historia vid Stockholms universitet. Bland Svanbergs senaste publikationer hör *Migrationens kontraster: Arbetsmarknadsrelationer, Schleswig-Holstein-aktionen och tyskorna vid Algots i Borås under 1950-talet* (Lund 2016). Föreliggande artikel är en del av ett VR-finansierat projekt (dnr. 2016:02259) som syftar till att studera facklig internationalism i relation till den europeiska marknadsintegrationen och efterkrigstidens migrationer.

E-post: johan.svanberg@ekohist.su.se

sakliga syfte, att bevaka de egna medlemmarnas intressen, begränsat dess internationella handlingskraft, påpekar Misgeld.²

Samtidigt har tillvaratagandet av medlemmarnas intressen inte alltid kunnat ske inom nationalstatens ramverk. Talbot Imlay understryker, delvis i kritik mot Misgeld, att den energi som har lagts på att knyta transnationella band och skapa internationella organisationer visar socialistledares allvar med internationalismen. Skapandet och upprätthållandet av såväl informella nätverk som formella organisationer har varit praktiker som syftat till att finna gemensamma – socialistiska – svar på internationella frågor. Antagandet att den internationella organiseringen har underordnats nationella förutsättningar utgår från en ohållbar dikotomi mellan internationalism och nationalism, skriver Imlay.³

Håkan Blomqvist visar i samma spår att det har funnits ett tvilling-skap mellan socialistisk nationalism och internationalism, mellan vad som uppfattats som progressiv ”sund fosterlandskärlek” och internationell sammanhållning, alltsedan de första nationella organisationerna såg dagens ljus under 1800-talets sista decennier. När arbetarklassen formerades i nationella organisationer, som kämpade för att ge arbetarna sociala och politiska rättigheter i en utvidgad nationell gemenskap, bidrog det parallellt – och paradoxalt – till att det nationella medvetandet stärktes i de organiserade leden. Säkerhetspolitiskt ansvarstagande och ökad försvarsvänlighet har exempelvis kopplats ihop med den socialistiska rörelsens integration i nationalstatens beslutsfattande organ.⁴ Marcel van der Linden periodiserar träffande det gränsöverskridande fackliga samarbetet från 1890-talets nationella organiseringsvåg i Europa och Nordamerika och fram till 1960-talets avkoloniseringsprocess med beteckningen ”nationell internationalism”,⁵ fackliga företrädare

2. Klaus Misgeld, *Den fackliga Europavägen: LO, det internationella samarbetet och Europas enande 1945–1991* (Stockholm 1997) s. 16–17, 22; se även Klaus Misgeld, ”Facklig internationalism, Sverige och Europa – problemdiskussion och forskningsläge”, *Arbejderhistorie* (1998:4) s. 27.

3. Talbot Imlay, ”Socialist Internationalism after 1914”, i Glenda Sluga & Patricia Clavin (red.), *Internationalisms: A twentieth-century history* (Cambridge 2017) s. 218–219.

4. Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen* (Stockholm 2006) s. 36–37, 41, 46–48; angående försvarsfrågan, se t.ex. även Kjell Östberg, *Byråkrati och reformism: En studie av svensk socialdemokratis politiska och sociala integrering fram till första världskriget* (Lund 1990).

5. Marcel van der Linden, ”FFI vid skiljevägen: En historisk tolkning”, *Arbetarhistoria* 109–110 (2004) s. 7–9.

som möttes på den internationella arenan hade sitt förhandlingsmandat förankrat i nationella organisationer.

Under den långa period som van der Lindens benämning täcker förändrades emellertid internationalismens tvilling. Efter andra världskriget var det få som i 1800-talsanda fortfarande kunde förknippa nationalismen med modernism och emancipation, eller ville försvara den nationalitetsprincip som hade väglett Versaillesförhandlingarna. Som Erik Hobsbawm betonar blev följden av försöken att skapa en europeisk kontinent ”som var prydligt indelad i sammanhållna territoriella stater med varsina separata, etniskt och språkligt likformiga befolkningar” enorma folkfördrivningar och brutala utrotningsprojekt. För det sena 1940-talets centrala aktörer var metoderna som hade använts för att försöka förverkliga idén om den homogena nationalstaten en dyrköpt läxa. ”Nationalismens storhetstid” – för att använda Hobsbawms periodisering – ebbade då mot sitt slut och dess ideologi uppfattades som alltmer anakronistisk.⁶

Likväl fanns nationalismen kvar i arbetarrörelsen som instituerad identitet och organiserande princip. Mot den bakgrunden är det relevant att analysera hur arbetarrörelsen hanterade frågor om internationellt samarbete och nationell lojalitet efter ”nationalismens storhetstid”. I den här artikeln undersöks Internationella metallarbetarfederationen (IMF) vad gäller den tidiga efterkrigstidens europeiska marknadsintegration, från Marshallplanen till Schumanplanen. Det övergripande syftet är att analysera hur ideologisk facklig internationalism bröts mot eller sammanföll med intressen som tog utgångspunkt i nationen och nationellt organiserade grupper av arbetare. Ambitionen är att därigenom överbrygga nationalstatens ram och analysera en yrkesinternational som en arena för transnationella diskussioner.

Efter andra världskriget stod Ruhrområdets framtid – återigen – på såväl den storpolitiska som internationella fackliga agendan. Områdets naturresurser och industrier hade varit en del av bakgrunden till krig i tre generationer, till det tysk-franska kriget 1870–1871 och 1900-talets båda världskrig. Samtidigt hävdade arbetarrörelseledare att Ruhrkapitalister hade legat bakom nazisternas väg till makten. I den specifika efterkrigskontexten utgjorde också krigets utveckling ett centralt

6. Erik Hobsbawm, *Nationer och nationalism* (Stockholm 1998) kap. 5 (cit. s. 174); se även André Gierretts, *Nationalism in Europe since 1945* (London/New York 2016) s. 3–4.

ramverk för diskussionerna om Ruhrområdets framtid. Metall- och verkstadsindustrins fackliga ledare hörde till dem som hade stort intresse av frågan, och som starkt berördes av politikernas nymornade engagemang för ekonomisk integration i västra Europa. Den här artikeln fokuserar alltså på Ruhrproblematiken som en del i relationen mellan den fackliga rörelsens internationella och nationella nivå, i skärningspunkten mellan gränsöverskridande internationalism och nationellt definierade arbetsmarknadsintressen. I vilken utsträckning kunde IMF enas kring ett samfällt agerande i Europaintegrationen i allmänhet och Ruhrfrågan i synnerhet? I vilken mån, och i så fall varför, splittrades organisationen av olika nationella i intressen?

Utgångspunkter och metod

Klaus Misgeld betecknar facklig internationalism som aktiviteter på en internationell arena, som har ambitionen att "*åstadkomma förändringar i internationella sammanhang, vilka ligger i den egna och utländska fackliga organisationers och deras medlemmars intressen*"⁷ Därtill vill jag förtydliga att facklig internationalism inte nödvändigtvis bara behöver syfta till att skapa förändringar på internationell nivå. Den transnationella solidariteten kan också handla om att försvara medlemmars intressen i enskilda länder, åtminstone såvida de inte går stick i stäv gentemot medlemsintressen i andra länder. Facklig internationalism har med andra ord ambitionen att förbättra (eller i varje fall försvara) situationen för medlemmar i såväl den egna nationella organisationen som i andra länder. Därav följer att internationalism bör studeras i relation till och sammanflätad med dess spegelbild av nationalism. En undersökning av internationalism – som den här – kan på så sätt berika kunskapen om nationalismens betydelser.

Som Glenda Sluga påpekar har dock nationella narrativ färgat förståelsen av 1800- och 1900-talens historia till den grad att nationalismens tvillingkap med internationalismen nästan har försvunnit ur historio-grafin. I likhet med Håkan Blomqvist påminner hon därför om begreppens symbiotiska ursprung, vilket åtminstone går tillbaka till Jeremy Bentham's argumentation för internationell lag på 1780-talet. Sluga lyfter fram Immanuel Kants diskussioner under samma årtionde, om hur relationer mellan nationer borde regleras i fredsbevarande syfte, vilka

7. Misgeld (1997) s. 22 (kursiv i original).

mynnade ut i tankar om en framtida allomfattande federation av olika folk. I och med 1800-talets vanligt förekommande progressiva framstegstanke föreställdes mänskligheten oundvikligen vara på väg mot allt bredare gemenskaper i koncentriska cirklar, från familjeenheten och klanen, över nationen och till den universella gemenskapen. Den välkände italienske revolutionären (och nationalisten) Giuseppe Mazzini publicerade exempelvis en vision på 1830-talet där nationen enbart existerade som ett steg i en politisk och social utveckling som så småningom skulle koppla samman mänskligheten. Den än mer kände Giuseppe Garibaldi var på 1860-talet ordförande i Genevebaserade *International League of Peace and Liberty*, som gav ut en tidskrift på temat Europas förenta stater. Sluga erinrar likaså om att det senare 1800-talets proletära internationalism byggde på ett liknande stadietänk, med nationen och den nationsbundna klassen som ett trappsteg mot internationalismen och visionen om det klasslösa samhället. I linje med en sådan förståelse av de båda begreppens tvillingskap menar Sluga att internationalismen kan studeras med samma konstruktivistiska metodologiska verktyg som nationalismen, med fokus på de "föreställda" och "uppfunna" dimensioner som bland annat har blottlagts av Benedict Anderson och Eric Hobsbawm.⁸

Det empiriska underlaget till föreliggande artikel består av protokoll från IMF:s Centralkommitté. Även om den var tredje år sammankallade kongressen formellt utgjorde organisationens viktigaste organ låg mycket av den reella makten i den exekutiva Centralkommittén. Varje IMF-medlem hade rätt till en, och förbund med mer än 500 000 betalande medlemmar till två, röstberättigade delegater. Centralkommittén sammanträdde en eller två gånger om året.⁹ Mötena bandades och transkriberades till utförliga diskussionsprotokoll.¹⁰ Med tanke på

8. Glenda Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism* (Philadelphia 2013) s. 3–4, 8–9, 150–156; se även Glenda Sluga & Patricia Clavin, "Rethinking the history of internationalism", i Sluga & Clavin (red.), *Internationalism: A Twentieth-Century History* (2017) s. 3, 6, 11; Gerrits (2016) s. 19–20.

9. Se Joseph Harmon, *The International Metalworkers' Federation: An International Labor Study* (Washington D.C. 1959) s. 8.

10. IMF:s historiska arkiv (*Internationaler Metallgewerkschaftsbund Archiv*) finns vid *Archiv der sozialen Demokratie* (AdsD) i Bonn (*Friedrich-Ebert-Stiftung*). 1940-talets protokoll skrevs ut på engelska, tyska och franska (samtliga tre översättningar finns dock inte alltid bevarade vid AdsD). I början av 1950-talet började protokollen därtill översättas till italienska och svenska.

temat för föreliggande artikel kan det vara värt att påminna om att IMF under åren kring 1950 fortfarande i stort var en väst- och nordeuropeisk organisation. Fackföreningsledare från USA var de enda icke-européer som deltog i Centralkommitténs möten.

Källmaterialet – diskussionsprotokollen – analyseras som socialt konstruerade berättelser.¹¹ Det narrativa perspektivet betyder i den här artikeln två saker: För det första innebär det en medvetenhet om källmaterialets kontextbundenhet och att fackliga berättelser konstruerats i relation till andra berättelser. Kalla krigets utveckling formade i hög utsträckning de fackliga ledarnas samtal i IMF. De hade också att reagera på olika politiska initiativ som i lika mån var externa, där den begreppsliga och språkliga ramen för diskussionerna så att säga gavs utifrån. Fackföreningsledare kunde under ett centralkommittémöte exempelvis argumentera i relation till arbetsgivares eller statliga myndigheters tidigare beskrivningar av ett rådande arbetsmarknadsläge. Om de fackliga ledarna uppfattade situationen annorlunda konstruerade de ofta motberättelser. Att ha tillgång till en särskild arena för att berätta om en viss situation eller om ett uppfattat problem, utifrån en bestämd synvinkel, innebar en chans att höras (eller läsas) inom specifika kretsar. Berättelser inbegriper alltså en maktdimension, i form av dominant berättelser och motberättelser, makt och motmakt.

Vad gäller Europaintegrationen hade socialdemokratis ledare att förhålla sig till politikerna och arbetsgivares, men även kommunisterna, beskrivningar av Marshallplanen och Schumanplanen. Eventuell kritik från IMF mot integrerade arbetsmarknader skulle kunna betraktas som motberättelser, såvida politiker eller arbetsgivarföreträdare i andra sammanhang hävdade fördelar med fri rörlighet och flexibla arbetsmarknader. Eventuellt försvar från IMF av idéerna om Europaintegration skulle likaledes kunna betraktas som motberättelser, såvida motståndare längre ut på vänsterkanten kritiserat dessa idéer.

För det andra innebär det narrativa perspektivet en känslighet för vilka pronomen som används i berättelserna, och för hur de konkret används i konstruktionen av sociala gränslinjer.¹² Vilka inbegriper när en

11. Se t.ex. Anna Johansson, *Narrativ teori och metod: Med livsberättelsen i fokus* (Lund 2005).

12. Angående pronomenkänslig metod, se t.ex. Samuel Schrage, "What is social in oral history", i Robert Perks & Alistair Thomson (red.), *The oral history reader* (London 1998) s. 292; Charles Tilly, *Beständigt ojämlikhet* (Lund 2000) s. 74–76.

facklig ledare pratar om "vi"? Menar han – i det här fallet är det alltid en han – medlemmar i den nationella fackliga organisationen, alla metallarbetare i Västeuropa, hela arbetarklassen, eller något annat? I den här artikeln analyserar jag både vad som berättas av olika aktörer i Ruhrfrågan och hur det berättas, det vill säga berättelsernas innehåll, form och relation till relevanta kontexter och andra berättelser.

Den internationella fackföreningsrörelsen och Europaintegrationen

Marcel van der Linden argumenterar i flera publikationer för behovet av transnationellt inriktad arbetarhistorisk forskning som inte lider av metodologisk nationalism. Han framhåller att nationella fackförbunds intressen förvisso har formats av nationalstatens ramverk och specifika arbetsmarknadsförhållanden, men betonar att fackliga företrädare i olika länder har lärt sig av både varandras lyckade strategier och misslyckanden: Fackliga ledare har träffats i internationella organisationer och på konferenser för att diskutera och försöka lösa gemensamma problem; arbetare har rört sig över gränser på internationella arbetsmarknader och migrationer har varit en fråga för arbetarrörelsens internationella organisationer allt sedan de grundades under 1800-talet; ekonomiska konjunkturförändringar har inte gjort halt vid några politiska gränser efter det industriella genombrottet i västvärlden; politiska beslut och den politiska utvecklingen i ett land har påverkat arbetarrörelsens förutsättningar i andra länder; perioder av ökad strejk- och lockoutintensitet har många gånger haft en transnationell karaktär, och så vidare. Alltför ofta har likväl den arbetarhistoriska forskningen begränsats av nationalstatens gränser.¹³

Europeisk integrationshistoria har varit ett växande forskningsfält åtminstone sedan 1990-talet. Statliga aktörers argument och handlade liksom EU-institutionernas framväxt och utveckling har varit föremål för ingående forskning.¹⁴ Europabegreppet har belysts som en social

13. Se t.ex. Marcel van der Linden, *Transnational Labour History: Explorations* (Aldershot 2003) s. 3; Marcel van der Linden, "Transnationale Arbeitergeschichte" i Gunilla Budde, Sebastian Conrad & Oliver Janz (red.), *Transnationale Geschichte: Themen, Tendenzen und Theorien* (Göttingen 2006) s. 268, 272–274; Marcel van der Linden, *Workers of the World: Essays toward a Global Labor History* (Leiden/Boston 2008) s. 3–7.

14. För en översikt, se t.ex. Desmond Dinan, *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration* (London 2010). För perioden som fokuseras här, se t.ex. John Gillingham, *Coal, Steel, and the Rebirth of Europe, 1945–1955: The Germans and French from Ruhr Conflict to Economic Community* (Cambridge 2004).

konstruktion och den europeiska identiteten har synats i sömmarna.¹⁵ På senare tid har även den europeiska integrationens koloniala rötter lyfts fram.¹⁶ Jürgen Mittag hävdar emellertid att icke-statliga aktörer i allmänhet och fackliga organisationer i synnerhet har gått under de flestas radar.¹⁷ *Journal of European Integration History* har exempelvis enbart publicerat två artiklar med fackliga aktörer i fokus sedan den grundades 1995: en ganska kortfattad om tillgängligt arkivmaterial och en om facket i relation till EU:s jordbrukspolitik.¹⁸ I omvända termer påpekar Mittag att den fackliga forskningen likaså, i stort, har förbiset rörelsens roll i den europeiska integrationsprocessen.¹⁹ Arbetarhistoria och europeisk integrationsforskning har alltså varit två fält som många gånger har talat förbi varandra.

Inte desto mindre understryker Bernd Bühlbäcker att de fackliga organisationerna var viktiga aktörer under europaintegrationens första fas. Framför allt påtalar han att de reformistiska tyska facken snabbt växte sig starka åren kring den västtyska självständigheten 1949 och att de utövade inflytande på Konrad Adenauers regering.²⁰ Hitoshi Suzuki skriver att de fackliga organisationerna i Västeuropa byggde ut det internationella nätverket efter andra världskriget med fastare organisationer, för att tillsammans vinna medbestämmande i fråga om kontinentens framtid. Den Fria fackföreningsinternationalens (FFI) speciella Europaavdelning (*European Regional Organization*), som grundades 1950, var involverad i förhandlingarna som ledde fram till Kol- och stålunionen och intog i allmänhet en positiv inställning till Europaintegrationens

15. Se t.ex. Menno Spiering & Michael Wintle (red.), *European Identity and the Second World War* (Basingstoke 2011); Mark Hewitson & Matthew D'auria (red.), *Europe in Crisis: Intellectuals and the European idea 1917–1957* (New York 2012); Dieter Gosewinkel (red.), *Anti-liberal Europe: A Neglected Story of Europeanization* (New York 2015).

16. Peo Hansen & Stefan Jonsson, *Eurafrika: EU:s koloniala rötter* (Stockholm 2015).

17. Jürgen Mittag, "Deutsche Gewerkschaften und europäische Integration: Forschungsphasen, Desiderate und Perspektiven aus historischer Sicht", *Mitteilungsblatt des Instituts für soziale Bewegungen: Deutsche Gewerkschaften und europäische Integration im 20. Jahrhundert*, 42 (Essen 2009) s. 5–6.

18. Andrea Ciampani, "The Participation of Free Trade Unions in the Process of European integration: A preliminary Review of Archive Sources", *Journal of European Integration History* 1:2 (1995); Rainer Fattmann, "Die europäische Gewerkschaftsbewegung und die gemeinsame Agrarpolitik (1958–1972): Annäherung an einen neuen Forschungsgegenstand", *Journal of European Integration History* 16:2 (2010).

19. Mittag (2009) s. 6.

20. Bernd Bühlbäcker, "Debatten um die Montanunion: Gewerkschaften und europäische Integration in der 1950er Jahren", *Mitteilungsblatt des Instituts für soziale Bewegungen* (2009) s. 43.

utveckling. År 1952 instiftade de berörda fackliga organisationerna den så kallade *Committee of 21* för att säkerställa arbetarnas intressen och underlätta lobbyverksamheten. Kommittén bestod av en kolarbetarrepresentant, en metallarbetarrepresentant och en representant för de nationella federationerna, från var och en av de sex medlemsländerna i unionen. De sista tre platserna fylldes av representanter från FFI och kol- och metallarbetarnas respektive yrkesinternationaler. Mötena förbereddes och koordinerades av den samma år inrättade *Bureau de Liaison*, med säte i Luxemburg. Denna fackliga byrå hade också till uppgift att stå i permanent kontakt med Kol- och stålunionens Högsta myndighet, speciellt med dess två fackliga delegater, samt samla och sprida information om Europafrågor bland de fackliga organisationerna.²¹ Således var *Committee of 21* en kanal för IMF att uttrycka organisationens åsikter. Men innan IMF kunde agera som en aktör med en röst utåt, behövde organisationens intresse vaskas fram i interna debatter där nationella utgångspunkter kunde ställas mot varandra. Två ambitioner med den här artikeln är följaktligen att dels tydligare börja "gifta ihop" den arbetarhistoriska forskningen med forskningen om Europeaintegrationens historia, dels att ge inblickar i IMF:s interna förhandlingsprocesser i fråga om Europeaintegrationen i dess efterkrigstida gryning.

I den historiska forskningen om facklig internationalism har därtill mycket fokus legat på den ena av den internationella rörelsens två sidor. Den fackliga rörelsen har nämligen internationellt varit parallellt organiserad i två skilda strukturer under hela 1900-talet: för det första i stora (och mer beforskade) konfederationer av nationella federationer och för det andra i (mindre undersökta) yrkesinternationaler. Svenska LO blev medlem i FFI när den grundades 1949, samtidigt som Svenska Metallindustriarbetareförbundet har varit en del av IMF, en av de många branschspecifika yrkesinternationalerna. Barbara Barnouin undersöker till exempel i boken med den vida titeln *The European Labour Movement and European Integration* organisationen *European Trade Union Confederation* (Europeiska fackliga samorganisationen, eller vad som i Sverige ofta kallas Europafacket). Denna grundades dock först i början

21. Hitoshi Suzuki, "The High Authority of the ECSC, the European Network of Trade Unions and the DGB", *Mitteilungsblatt des Instituts für soziale Bewegungen* (2009) s. 79–80, 88; se även Barbara Barnouin, *The European Labour Movement and European Integration* (London 1986) s. 4–6.

av 1970-talet och var företrädesvis en organisation för just nationella federationer. Den första efterkrigstidens Europaintegration behandlas enbart kortfattat som en allmän bakgrund och yrkesinternationalerna har ingen plats i Barnouins bok, vad än den rymliga titeln utlovar.²²

I fråga om IMF föreligger ingen systematisk undersökning om organisationen i relation till Europaintegrationen. Av tre publicerade översiktsverk gavs det ena ut redan i slutet av 1950-talet av det amerikanska arbetsmarknadsdepartementet, medan de två andra närmast bör betraktas som organisationens berättelse om sig själv. De två sistnämnda publicerades nämligen av IMF inför 75- respektive 100-årsjubiléerna 1968 och 1993.²³

Ur svensk synpunkt är Klaus Misgelds bok om just LO:s inställning till den framväxande (väst)europiska integrationen efter andra världskriget ett standardverk i det här sammanhanget. Misgeld hävdar att LO:s Europaaktivitet länge utmärktes av likgiltighet, men av ett allt större engagemang över tid. Viktigare för den här artikeln är dock hans påpekade, att mycket praktiskt fackligt arbete faktiskt bedrevs på en annan nivå: i relationen mellan nationella fackförbund och yrkesinternationaler. I vissa avseenden kan därför ”fackförbunden och deras yrkessekretariat vara lämpligare objekt för att studera facklig internationalism än en huvudorganisation som LO”, skriver Misgeld.²⁴

22. Barnouin (1986); angående internationellt samarbete mellan nationella federationer, se t.ex. Anthony Carew (red.), *The International Confederation of Free Trade Unions* (Bern 2000); Geert van Goethem, *The Amsterdam International: The world of the International Federation of Trade Unions (IFTU), 1913–1945* (Aldershot 2006); Magaly Rodriguez Garcia, *Liberal workers of the world unite? The ICFTU and the defence of labour liberalism in Europe and Latin America (1949–1969)* (Oxford 2010).

23. Harmon (1959); Fritz Opel, *75 år: Järninternationalen 1893–1968* (Geneve 1968); Karl Casserini, *International Metalworkers' Federation, 1893–1993: The First Hundred Years* (Geneve 1993).

24. Misgeld (1997) s. 25. Angående Metalls internationella arbete, se även Jonas Sjölander, *Solidaritetsens omvägar: Facklig internationalism i den tredje industriella revolutionen – (LM) Ericsson, svenska Metall och Ericssonarbetarna i Colombia 1973–1993* (Växjö 2005); Christer Thörnqvist, ”Metall i världen”, i Kjersti Bosdotter, Rolf Jansson & Klaus Misgeld (red.), *Det lyser en framtid. Svenska Metallindustriarbetareförbundet 1957–1981* (Stockholm 2008). Sjölanders bok och Thörnqvists artikel har en tidsmässigt senare tyngdpunkt än föreliggande artikel och bygger på källor från det svenska förbundet.

*Reformister och revolutionärer**– det kluvna Europa och den splittrade rörelsen*

I ett försök att ena nationella fackliga centralorganisationer med skiftande politiska förankringar efter andra världskriget grundades 1945 den Fackliga världsfederationen (FVF). Kalla krigets tilltagande motsättningar och den ideologiska konflikten mellan reformister och revolutionärer – mellan socialister/socialdemokrater och kommunister – undergrävde emellertid detta försök till en enad facklig rörelse på internationell nivå. År 1949 bildade västorienterade och (i många fall) socialdemokratiska centralorganisationer i stället konfederationen FFI, medan FVF hamnade under Sovjetunionens kontroll med huvudsäte i Prag.²⁵

Tjeckoslovakien spelade en nyckelroll i kalla krigets inledning. President Edvard Beneš kämpade för att låta landet förbli en ”brygga” mellan öst och väst, en balansakt som den kommunistiska ledningen i Kreml hade svårt att acceptera. Under Pragkuppen i slutet av februari 1948 sattes den politiska demokratin ur spel och Klement Gottwald bildade en kommunistdominerad regering. En dryg vecka senare, den 10 mars, hittades utrikesminister Jan Masaryk död utanför utrikesministeriet, en av få icke-kommunister i regeringen.²⁶

När IMF:s Centralkommitté möttes i Lugano, mellan den 16 och 18 mars 1948, vilade konflikterna i FVF och händelseutvecklingen i Tjeckoslovakien tungt över diskussionerna. För förbundets centralgestalt och sekreterare, schweizaren Konrad Ilg, stod det klart att ”där socialdemokratin inte böjde sig för bolsjevikernas principer” blev den ”helt enkelt förintad med våld”. Med oro bevittnade han den samtidiga utvecklingen i Frankrike och Italien, med kommunisternas starka ställning bland arbetarna, och varnade för att de länderna kunde gå samma öde till mötes som Tjeckoslovakien. Lika nedslaget bekände dansken Hans Rasmussen att fackliga ledare i Skandinavien för inte så länge sedan hade trott att det var ”möjligt att samarbeta med ryssarna”. Efter Pragkuppen hade han insett ”vårt misstag”.²⁷

Alltmer i den politiska utvecklingen tydde alltså på omöjligheten

25. Anthony Carew, ”Towards a Free Trade Union Centre: The International Confederation of Free Trade Unions (1949–1972)”, i Carew (red.) (2000) s. 189–199.

26. Se t.ex. Philip Bell, *Världen efter 1945* (Stockholm 2003) s. 91, 110–111.

27. IMF, Sitzung des Zentralkomitees Protokolle, 13–18/3 1948, § 1, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A. Alla översättningar av citat från tyska till svenska är författarens.

att bygga en efterkrigstida paneuropeisk facklig internationalism. Men samtidigt förstärkte den insikten den socialdemokratiska fackliga internationalismen i Västeuropa; inför det upplevda kommunistiska hotet samlade sig den reformistiska arbetarrörelsen till försvar och försökte bygga en starkare sammanhållning inom vad som definierades som det egna lägret. Betydelsen av kalla kriget återspeglades inte minst i IMF:s diskussioner om att återigen släppa in tyska fackförbund i organisationen. Enligt Ilgs berättelse inför Centralkommittén om läget i det fortfarande ockuperade Tyskland var de ideologiska klyftorna djupare än någonsin. Det rådde en stämning av förtvivlan i Tyskland, konstaterade sekreteraren, och anspelade på den vanliga uppfattningen att den sociala nöden skulle driva arbetarna djupare in i kommunisternas famn. Ilg återberättade de socialdemokratiska tyska fackföreningsmännens övertygelse, att "Ryssland hade för avsikt att fullständigt behärska Europa". Det var mycket illavarslande, varnade han vidare, att FVF hade närmat sig de fackliga organisationerna i Tyskland och att flera av dem verkade stå under världsfederationens inflytande. Emellertid fanns det fortfarande goda förhoppningar om att knyta metall- och verkstadsarbetarna i de tre västkontrollerade ockupationszonerna till IMF:s verksamhet, avrundade Ilg sitt anförande. Arthur Gailly från Belgien fyllde i att det nu gällde att fort integrera de tyska förbunden i den egna organisationen, "annars skulle ryssarna göra det". Det enda han krävde var en garanti för att "det i ledningen för organisationerna inte fanns några nazister". För Rasmussen var frågan om de tyska förbundens medlemskap lika självklar. I Tyskland, hävdade Rasmussen, handlade det om att antingen "realisera socialismen eller kommunismen".²⁸ Vid nästkommande Centralkommittémöte välkomnades sedan de tre tyska metallarbetarförbunden, från de brittiska, amerikanska och franska zonerna, till IMF.²⁹ Därmed var ett viktigt steg taget i den efterkrigstida integrationen av metallarbetarnas fackliga organisationer i Västeuropa. Gränsen för vilka som skulle inkluderas i *vi* socialdemokratiska fackföreningsledare förtydligades på så sätt i relation till *de andra*, i det här fallet kommunisterna i både Öst- och Västeuropa.

²⁸. IMF, Sitzung des Zentralkomitees Protokolle, 13–18/3 1948, § 5, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A.

²⁹. IMF, Sitzung des Zentralkomitees Protokolle, 10–12/10 1948, § 1a, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208B.

Marshallplanen – kapitalismens verktyg?

”Patienten blir allt sämre medan läkarna överlägger”, framhöll USA:s utrikesminister George Marshall bekymrat i ett radiotal våren 1947.³⁰ Den sjuke var Västeuropa, med livsmedelsbrist, arbetslöshet, bostadsnöd och övergripande valutabekymmer som symptom. Som Philip Bell poängterar är det i det sammanhanget ganska meningslöst att diskutera huruvida det stora bistånds- och självhjälpsprogram som Marshall föreslog som medicin till den sjuke patienten ska betraktas som altruistisk eller egoistisk amerikansk utrikespolitik. Marshallplanen (eller *European Recovery Program* (ERP) som var det officiella namnet) tjänade både amerikanska och västeuropeiska intressen: Ett ekonomiskt stabilt Västeuropa kunde tjäna amerikansk säkerhet, eftersom en än djupare, eller åtminstone ihållande, ekonomisk kris i Västeuropa uppfattades som en fertil grogrund för kommunismens tillväxt. Amerikanska industriledare kunde ha intresse av att dollarbristens Europa åter skulle bli köpstarkt och samtidigt var Europa en krigsförstörd och utmattad kontinent i skriande behov av ekonomisk assistans.³¹

Viktigt för den västeuropeiska integrationsprocessen var att den amerikanska administrationen inte tillhandahöll någon klar och detaljerad plan för programmets genomförande. I stället krävde den att potentiella mottagarländer utarbetade detaljerna i samverkan, och att de därmed i viss mån samordnade sina ekonomier. Därigenom ville USA:s ledning undvika att på en och samma gång behöva hantera en lång rad av olika nationella önskemål. Samordningskravet omöjliggjorde i princip också Sovjetunionens och de östeuropeiska staternas medverkan, i och med den amerikanska administrationens medvetenhet om att ledningen i Kreml inte skulle släppa ifrån sig något ekonomiskt oberoende till västmakterna. I juni 1947 träffades sedan representanter för 16 väst-, nord- och sydeuropeiska stater i Paris för utarbeta en gemensam plan. Formellt upprättades *Organization for European Economic Co-Operation* (OEEC) i april 1948, med säte i just Paris. Den ekonomiska integrationen i Europa drevs därtill på av administrationen i Washington i liberal riktning genom krav på motprestationer för att få ta del av Marshallstödet. Mottagarländerna var tvungna att anpassa sig till *General Agreement on*

30. Citerat efter Bell (2003) s. 100.

31. Bell (2003) s. 100–102. Se t.ex. även Greg Behrman, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and How America Helped Rebuild Europe* (New York 2008).

Tariffs and Trade (GATT), som undertecknades i oktober 1947 och bland annat innebar krav på sänkta tullar.³²

”Naturligtvis har inte Marshallplanen något med socialismen att göra”, konstaterade Konrad Ilg följdriktigt. Men i öst hävdas överdrivet, och i vissa delar av väst fruktas, påpekade sekreteraren vidare, att Marshallplanen enbart skulle gå kapitalägarnas intressen tillmötes.³³ Kommunismernas berättelse om det amerikanska stödprogrammet fick dock inte tillåtas att befästas som dominant i arbetarklassen, utan behövde bemötas aktivt av IMF, argumenterade Ilg. För IMF:s ledning blev konflikterna mellan socialdemokrater och kommunister i FVF i just fråga om Marshallplanen rent av den slutgiltiga stötestenen för att bryta med Världsfederationen.³⁴

I mars 1948 karaktäriserades emellertid diskussionen i IMF:s Centralkommitté fortfarande av osäkerhet kring den faktiska innebörden av ERP. Hans Rasmussen uttryckte denna osäkerhet allra tydligast: ”Vi vet inte tillräckligt mycket om Marshallplanen, men vi vet att hjälp till de nödlidande länderna är absolut nödvändig.”³⁵ Därmed anslogs en generell positiv ton inom den internationella socialdemokratiska organisationen till det stora ekonomiska återuppbyggnadsprojektet.

Med tanke på Marshallplanen blev det viktigare för IMF att stärka banden med de stora – och anti-kommunistiska – metall- och verkstadsförbunden i USA. Under Centralkommittémötet i mars 1948 deltog Irving Brown från amerikanska *International Association of Machinists* som tog tillfället i akt och förfäktade ett starkt fackligt engagemang i planeringen av ERP. Brown underströk att det snabbt gällde att gå i värn mot Kominforms berättelse om Marshallhjälpen som en ”kapitalistisk komplott”. Enligt ett resolutionsförslag som Brown presenterade behövde de europeiska facken, för det första, arbeta aktivt på nationell nivå för att säkra arbetarnas positiva inställning till planen. På internationell nivå behövde de fackliga organisationerna, för det andra, arbeta mer strategiskt för att tillförsäkra sig representation och inflytande i

32. Bell (2003) s. 100–105; se t.ex. även Geir Lundestad, *Öst, väst, nord, syd: Huvuddrag i internationell politik sedan 1945* (Lund 2000) s. 167–168.

33. IMF, Protokolle Sitzung des Zentralkomitees, 13–18/3 1948, § 1, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A.

34. IMF, ”Resolution betreffend die Beziehungen zum Weltgewerkschaftsbund”, Protokolle Sitzung des Zentralkomitees, 13–18/3 1948, § 1, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A.

35. IMF, Protokolle Sitzung des Zentralkomitees, 13–18/3 1948, § 1, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A.

alla planerande och implementerande organ. Om ERP skulle fungera behövdes den fackliga kompetensen, underströk Brown. De fackliga organisationerna skulle alltså både kunna vara behjälpliga och samtidigt försvara sina egna intressen, om de vann inflytande när produktionsmål, råvarufördelning, näringslivets modernisering och arbetskraftsförskning diskuterades. För att planen skulle fungera behövde IMF också visa upp en positiv attityd i migrationsfrågor, så att "problemet med 'för mycket och för lite' arbetskraft" i olika länder kunde avhjälpas, hävdade den amerikanske fackföreningsmannen.³⁶ Kontentan av resolutionsförslaget var att huruvida Marshallplanen i realiteten skulle landa i ett kapitalistiskt eller mer folkligt förankrat projekt fortfarande var en öppen fråga som kunde påverkas av internationell facklig samordning och kamp. Åtminstone så långt var ledamöterna i IMF:s Centralkommitté överens.

När kommunisternas angrepp på Marshallplanen skulle bemötas gällde det likafullt att trampa varligt. Ett par av Centralkommitténs ledamöter vände sig mot Browns, i deras tycke, alltför uppenbara anti-kommunistiska patos. Britten Lincoln Evans menade att det var onödigt att "omvandla frågan om återuppbyggnad till anti-sovjetisk propaganda", och Karl Maisel från Österrike fyllde i argumentet genom att påpeka att det bara riskerade att "ge kommunisterna nya tillfällen att angripa oss". Snarare än att konstruera en berättelse om ERP som markerade dess faktiska anti-kommunistiska dimension, eller en som betonade ekonomisk tillväxt och därigenom kunde uppfattas som alltför företagarynlig, borde IMF i stället understryka ERP:s möjliga sociala dimension till gagn för arbetarklassen. Därmed behöll IMF Browns bejakande ton i den resolution som Centralkommittén sedan antog. I den hette det att IMF uppmanade sina medlemsorganisationer att på nationell nivå ge "den ekonomiska återuppbyggnaden sitt fulla stöd".³⁷

För att möjliggöra fackligt inflytande över Marshallplanens implementering samlades berörda internationella fackliga organisationer i *Trade Union Advisory Committee* (ERP/TUAC). IMF representerades i denna av fransmannen Léon Chevalme, som i april 1949 berättade för

36. IMF, Protokolle Sitzung des Zentralkomitees, 13-18/3 1948, § 3, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A.

37. IMF, Protokolle Sitzung des Zentralkomitees, 13-18/3 1948, § 3, IMF arkiv, AdsD, vol. 1208A.

Centralkommittén att ERP/TUAC försökt erhålla representation i de olika branschspecifika tekniska kommittéer som satts upp inom OEEC. Någon rösträtt hade inte den fackliga sidan kunnat erhålla, men däremot utlovades konsultativ status. Det förelåg nu exempelvis en omfattande plan för den europeiska kol- och stålindustrins framtida utveckling, vilken Chevalme uppmanade de församlade herrarna att så fort som möjligt studera utifrån de nationella förbundens perspektiv och återkomma med synpunkter till IMF. Metallarbetarnas internationella organisation hade sedan att använda den nya kanalen genom ERP/TUAC för att i möjligaste mån påverkade Marshallplanens implementering:

We are quite aware, that we are here facing a very complicated problem [...] but we cannot disinterest ourselves in the matter, – on the contrary, it is very urgent that we consider the matter, so that we shall be able to influence the further development of the production in accordance with our interests.³⁸

Vilka "våra intressen" egentligen var i samband med den förväntade produktionsstegringen i Västeuropa var dock inte uppenbart. Det var en viss glidning i Chevalmes berättelse, mellan "våra" gemensamma IMF-intressen och nationella intressen som inte fick trampas på tårna. Denna motsättning mellan internationella och nationella intressen genomsyrade inte minst diskussionerna om Ruhrområdets framtid.

Ett internationaliserat eller nationaliserat Ruhr?

Liksom IMF:s möte i Lugano präglades av Pragkuppen, hängde Berlinblockaden och den därmed tilltagande stormaktsspänningen tungt över 1949 års diskussioner. När ledningsgruppen för första gången sammanträdde utanför Europa, i Washington D.C. i april 1949, hade den sovjetiska blockaden av landvägsinfarterna till västra Berlin pågått i ungefär tio månader. I skuggan av denna nervösa kontext stod Tysklands framtid i allmänhet och Ruhrområdets betydelse i synnerhet högt på IMF:s agenda. Även om de västra ockupationszonerna vid tidpunkten stod på tröskeln till självständighet, var det en begränsad nationell frihet som Förbundsrepubliken Tyskland uppnådde i maj 1949. Vad gällde

³⁸. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/4 1949, § 5b, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202C.

utrikespolitiken och kontrollen över Ruhr var suveräniteten kraftigt kringaskuren när Konrad Adenauer tillträdde som förbundskansler. Utifrån Konrad Ilgs horisont var stormakternas behandling av den specifika Ruhrfrågan tätt förbunden med såväl Västtysklands som kringliggande länders framtid. I Ruhr korsades ekonomiska problem med uppenbara politiska frågor: "Above all we must try to prevent the Communists from obtaining further influence", underströk Ilg.³⁹

Det var därför inte möjligt för IMF att begränsa verksamheten till traditionella fackliga kärnfrågor, såsom löner och arbetsvillkor. I skuggan av kalla kriget var Ruhr en del av socialdemokraternas kamp mot kommunisterna. För att kunna representera den reformistiska arbetarrörelsen krävdes ett vidare samhällsperspektiv som inkluderade aktiva ställningstaganden i den internationella storpolitiken. Följaktligen inbegrep Ruhrområdets framtid många aspekter av väsentligt fackligt intresse, till exempel ägoförhållanden, produktionsvillkor och produktions omfattning. Den i dessa diskussioner mycket aktive Arthur Gailly uttryckte dessa samband tydligt:

The problem of the Ruhr is for us all a nightmare. Without the immense capacity of production of the Ruhr, Hitler would never have been able to launch that last war [...]. We therefore have not the right to wait and see how others decide about the future of the Ruhr, without safeguarding the interests of the workers. [...We] must also insist that the workers will be represented in the administration of the Ruhr, in order to make sure that the Ruhr will become demilitarised and de-nazified.⁴⁰

I likhet med i fråga om Marshallplanen skulle alltså IMF agera som en aktiv lobbyorganisation gentemot ockupationsmakterna i Ruhrfrågan. Mellankrigstidens ägo- och maktförhållanden fick inte återupprättas. Fram till den punkten var Centralkommitténs ledamöter eniga.

Däremot gick det en skiljelinje genom IMF:s exekutiva organ angående hur Ruhrområdets industrier och gruvor istället borde administreras i framtiden. Vem skulle äga och kontrollera industrierna och gruvorna

39. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/4 1949, § 5c, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202C.

40. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/4 1949, § 5c, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202C.

när okupationsmakterna väl drog sig tillbaka? Vilka krafter skulle ha makt över arbetet i Ruhr? Just belgaren Gailly stod i första ledet för vad han kallade internationell socialisering, till synes med stöd från övriga Benelux-delegater. Gaillys berättelse tog utgångspunkt i Ruhrområdets enorma och välkända produktionskapacitet:

If we leave it to the Germans again without any control, we risk that Belgian, Luxemburg and French heavy industry will be crushed someday. [...] Even if we stand for the international socialisation of the Ruhr, we do not claim the Ruhr for ourselves. [...] We only want to avoid the risk, that the Germans should again dispose of the free exploitation of such a huge industrial centre, as we have not yet sufficient confidence in them, although our German Comrades are men, who deserves our full confidence. [...] But we dare not forget, that in Germany there are still dangerous minorities, and that nationalism is not yet dead. [...] If we want to avoid a third war tragedy, we must act. How can we find the necessary protection? Only in a new form of exploitation of the Ruhr, by internationalising it without any reservations. [...] Without being a 100 percent Marxist, I know, that the fundamental principle of the trade unions is to realise nationalisation.⁴¹

För det första handlade det uppenbarligen ur Gaillys synvinkel om att skydda arbetstillfällena i det egna hemlandet mot alltför stark framtida konkurrens från Ruhr. Om ett framtida fritt (Väst)Tyskland gavs fria händer att fullt ut utnyttja Ruhrområdets kapacitet fanns risken att marknaderna skulle mättas av tyska råvaror och industriprodukter. För det andra ansåg Gailly att den tyska denazifieringsprocessen ännu inte kunde anses vara ett avslutat kapitel.⁴² Bland de tyska kapitalisterna lurade fortfarande gamla anhängare till Hitlerregimen och den tyska nationalismen tolkades in i denna ram av kvardröjande ytterhögerkrafter, fastän belgaren skyndade sig att understryka att de tyska fackföreningsmännen i IMF var hans klasskamrater. Avslutningsvis i sin berättelse försökte Gailly på så sätt även fånga in de tyska kollegorna i det kollektiva *vi*, som ditintills hade ställt belgiska, luxemburgska och franska arbetsmarknadsintressen i motsatsförhållande till det tyska intresset;

41. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/4 1949, § 5c, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202C.

42. Jfr Johan Östling, *Nazismens sensmoral: Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning* (Stockholm 2008) s. 79, 89–90, 142, 225.

genom att återopa socialistisk ideologi försökte han bygga internationell konsensus.

Ledande aktörer inom den västtyska arbetarrörelsen var dock oense om flera viktiga steg i den tidiga Europaintegrationen. Medan den politiska grenen av tysk socialdemokrati (SPD) generellt slöt upp kring Kurt Schumachers kritik, var tongångarna överlag mer positiva i den tyska fackföreningsrörelsen.⁴³ Likväl avspeglade sig delar av kritiken även i fackföreningsmannen Walter Freitags tankar om internationell socialisering av Ruhr:

Since my 18th year of age I have been a socialist, but I think that the socialist development within a country is its own affair and is not to be ordered by strangers. If this would happen, we would resemble the example of Russia. [...] We think, that a solution should be possible on the basis of the co-operative movement. Then the plants and mines could choose their own management and also take their own decisions, which would be of great advantage for the welfare of the people.⁴⁴

Som Klaus Misgeld påpekar har arbetarrörelsens internationella organisationer alltid lidit av att de nationella medlemmarna har varit ovilliga att släppa ifrån sig reell makt, såvida det riskerade att begränsa deras suveränitet och handlingsfrihet.⁴⁵ Ruhr låg enligt Freitag på tysk mark och dess framtid var därför, till syvende och sist, en fråga för tyska makthavare och arbetare. Freitags inlägg var på så sätt både ett inlägg i den mer övergripande debatten om premisserna för Västtysklands självständighet och en del av den tyska arbetarrörelsens pågående kamp för industriellt medbestämmande. För att underbygga sin ståndpunkt låg det uppenbarligen också nära till hands att spela ut kommunistkortet: hade inte IMF gång på gång fördömt Sovjetunionen för att dess regim påtvingade andra nationer ett bestämt politiskt och ekonomiskt system?

Däremot var Freitag inte motståndare till ökat internationellt samarbete:

43. Gillingham (2004) 286–287; Imlay (2017) s. 225.

44. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/4 1949, § 5c, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202C.

45. Misgeld (1998) s. 16–17.

I consider an international regulation of the whole problem as absolutely necessary. As we have been successful in the world in calculating everything, we should also be able to calculate, how many tons of steel and iron are needed to bring about a just distribution of the production and an adequate regulation of working-hours. Once the demand is satisfied, the burdens must be taken over by all countries.⁴⁶

Efter världskrigsår av storskalig styrning av produktionen i Europas länder var tilltron stark till att kunna beräkna efterfrågan och på ett övergripande plan planera utbudet. Med god (överstatlig) planering skulle nog de framtida orosmoln som Gailly målade upp kunna skingras, menade Freitag.

Diskussionerna i IMF komplicerades samtidigt av begreppsglidning. Gailly pratade ju inte bara om internationell socialisering av Ruhr, utan också om att det var en grundläggande facklig princip att strida för produktionsmedlens förstatligande. Vad var det för skillnad på internationell socialisering och nationalisering av Ruhr? Här pratade Centralkommitténs ledamöter förbi varandra.

Begreppsförvirringen var uppenbar när Freitag redogjorde för ett möte på det amerikanska utrikesdepartementet i Ruhrfrågan, som han hade blivit kallad till under vistelsen i USA. När Centralkommittén sedan samlades i Zürich, i november 1949, berättade den tyske fackföreningsledaren att han hade tillfrågats vad IMF egentligen menade med "international socialisation". Mot bakgrund av den begreppsosäkerhet som hade präglat diskussionerna i Centralkommittén hade Freitag enbart kunnat svara att han inte riktigt förstod termen själv heller; ville det amerikanska utrikesdepartementet ha ett bättre svar fick de vända sig till "the Belgian comrades, who are responsible for this expression".⁴⁷ Däremot, berättade Freitag vidare, hade han utnyttjat tillfället för att understryka en aspekt av Ruhrproblematiken som han menade att de europeiska fackföreningsledarna var ense om: Att det var

a great difference between the old system, on the one hand, which considered it to be its task to safeguard profits and to guarantee the

46. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20-24/4 1949, § 5c, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202C.

47. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20-24/11 1949, § 5, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202A.

interest on capital investments, and our plans on the other. We only desire to distribute production more equally, in order that nobody need suffer from want, and that such grave disputes fought out on battlefields, which we have lived through twice already, should not recur again.⁴⁸

Fastän ekonomisk samordning var en del av ERP verkade det amerikanska utrikesdepartementet måttligt intresserat av internationell produktionsplanering med rejält fackligt inflytande, trodde sig Freitag emellertid ha förstått under mötet. Över huvud taget oroade han sig för hur ägoförhållandena höll på att utvecklas i Ruhr och för hur den gamla ägostrukturen verkade återetableras. Enligt den tyske socialdemokraterns bedömning var en förändring på väg att fullbordas, så att "the old proprietors can keep 50 per cent, while the other 50 per cent are to fall into the hands of foreign capitalists". Ägofrågan var huvudanledningen, påpekade han, till att tyska socialdemokrater motsatte sig "the formulation concerning 'internationalization'". Slutligen höjde Freitag återigen ett varningens kalla-krigsfinger och påminde om att Västtyskland nu var västvärldens blåverk mot Sovjetunionen. Fem månader efter att Sovjetunionen gav upp blockaden av västra Berlin, och en dryg månad före centralkommittémötet i Zürich, hade i oktober 1949 Tyska demokratiska republiken (DDR) grundats. Om Ruhrfrågan skulle lösas "in the capitalist sense, this would offer the Russians a new, excellent piece of propaganda", betonade Freitag.⁴⁹

Bristen på samsyn bland de europeiska fackföreningsmännen och de därpå följande svårigheterna att författa en gemensam Ruhrresolution – åtminstone en som inte var helt urlakad – retade Walter Reuther från det amerikanska bilarbetarförbundet. Samtidigt som IMF:s ledamöter (bara) diskuterade

the same financial powers, i.e. the cartels which helped Hitler to usurp political power are dominating the Ruhr again. But we must take up the defence against these conditions, if we do not want to live through the same catastrophic times again as those of the last world

48. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/II 1949, § 5, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202A.

49. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20–24/II 1949, § 5, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202A.

war. Furthermore, it is important that the Ruhr shall become social property and not the object of exploitation by a few money-makers.⁵⁰

Meningsskiljaktigheterna inom IMF hade begränsat Freitag's möjlighet att använda mötet på det amerikanska utrikesdepartementet som ett tillfälle att lobba för arbetarrörelsens intressen. Allt medan Centralkommittén böjde och bände på begrepp minskade, hävdade Reuther, även de amerikanska fackföreningsledarnas möjligheter att påverka Trumanadministrationen i Europafrågan; om de skulle kunna vara sina europeiska kamrater till stöd i Ruhrproblematiken och kunna använda sina kanaler in i maktens korridorer i Washington D.C., "the necessary resolutions must be taken quickly by the unions of workers whose interests are at stake".⁵¹

Schumanplanen

Två veckor efter Nordkoreas angrepp på Sydkorea, den 25 juni 1950, samlades IMF:s Centralkommitté i Stockholm. På liknade sätt som Pragkuppen och Berlinblockaden hade präglat tidigare möten, vilade det hotfulla världsläget över diskussionerna i den svenska huvudstaden. I sitt inledningsanförande gick Konrad Ilg till nytt hårt angrep mot kommunisterna:

Den ryska revolutionen var en gång i hela världen arbetarklassens stora hopp. Vi kunna endast konstatera, att i hela världspolitiken finns det ingenting som så bedragit och så bittert svikit de demokratiska ländernas socialistiska arbetare som bolschevismen. Varje demokratiskt sinnad människa måste fyllas av harm och smärta, när idag, innan de djupa spåren efter den sista världsbranden ännu utplånats och folken lida under det kalla krigets verkningar, unga människoliv på nytt måste offras i kamp mot den bolschevistiska aggressionen.⁵²

Två månader före mötet i Stockholm, den 9 maj 1950, hade den franske utrikesministern Robert Schuman presenterat sitt förslag om en över-

50. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20-24/11 1949, § 5, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202A.

51. IMF, Proceedings of the Central Committee Meeting, 20-24/11 1949, § 5, IMF arkiv, AdsD, vol. 1202A.

52. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10-15/7 1950, IMF arkiv, AdsD, vol. 1207.

statlig integration av Ruhrområdets kol- och stålindustrier.⁵³ I den påföljande politiska och offentliga debatten etablerades fort en dominant berättelse om Schumanplanens fredssyfte. ”Många se i planen ett medel för att utplåna de gamla spänningarna mellan Tyskland och Frankrike”, vidhöll Ilg, men passade samtidigt på att anmärka att han för sin del var ”övertygad om att det icke finns någon som helst orsak att betvivla en varaktig fred” i väst. Det enda hotet mot freden i Europa såg han i öst.⁵⁴

Ilg fick understöd från andra sidan av Atlanten. Irving Brown betonade med emfas att

om vi icke anstränga oss för att göra Västeuropa till en ekonomisk enhet uppbyggd på fria demokratiska grunder, så kommer Stalin med sin järnhårda diktatur att genomföra den. Så länge Västeuropa icke kan finna en form för militärisk och ekonomisk samordning, finns det inget hopp om att kunna hålla stånd mot rysk aggression.⁵⁵

Den militära samordningen var då redan under uppbyggnad, efter Nordatlantiska fördraget som undertecknats i april 1949. I lika svartvita termer som Ilg betonade Brown att den västeuropeiska arbetarrörelsen nu enbart hade två val: antingen beslutade den sig för att ”vilja hjälpa till att på demokratiska vägar skapa en enhet”, eller visade arbetarrörelsen att den i praktiken ”föredraga att bli fångar och slavar” under det kommunistiska oket. Leonard Woodcock, från *United Auto Workers*, vidhöll likaså att den västeuropeiska integrationen var ”av världsvid betydelse”, eftersom ”Östeuropas makt stöder sig på splittring och oenighet” i väst.⁵⁶ Kalla kriget blev på så sätt ett incitament för facklig samordning – internationalism – bland Västeuropas socialdemokrater.

Allra mest positiva tongångar hördes i IMF:s Centralkommitté från Schumanplanens ursprungsland. I ett långt anförande om planen tog fransmannen Léon Chevalme utgångspunkt i just den stora berättelsen om Europaintegrationen som ett fredsprojekt. ”För första gången i

53. Se t.ex. Dinan (2010) s. 16–20.

54. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10–15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdsD, vol. 1207. Angående berättelsen om EU som ett fredsprojekt i väst, jfr även Hansen & Jonsson (2015) s. 15.

55. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10–15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdsD, vol. 1207.

56. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10–15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdsD, vol. 1207.

historien”, betonade Chevalme, finns det en möjlighet ”till fransk-tyskt närmande på det ekonomiska området, vilket skall bidra till att göra slut på den gamla hätskheten”. Han var hoppfull även när det gällde de fackliga organisationernas möjligheter till inflytande över samordningspolitiken. Den franske fackföreningsmannen lyfte fram den tillgängliga kanalen till makten i Paris, och betonade att självaste Jean Monnet förklarade ”ganska öppet, att den franska regeringen icke endast hade för avsikt att konsultera arbetarorganisationerna utan skulle begära deras deltagande och medverkan”. I samma spår berättade Chevalme att den franska metallarbetarorganisation som han företrädde ”ha hos Herr Schuman gjort gällande, att vi omöjligt kunna acceptera att arbetarrepresentanterna endast ha rådgivande röst”, att organisationen tvärtom krävde att arbetarnas representanter ”skola få ta del i konferenserna som fullt berättigade medlemmar”.⁵⁷

I Schumanplanen såg Chevalme därutöver det sociala målet, ”att garantera full sysselsättning” och på sikt ”höja arbetarnas levnadsstandard”. För att nå dit behövde produktionen i Europa planeras på internationell nivå och fördelas aktivt mellan Europas länder. I Chevalmes Europavision fanns därmed en inbyggd kritik mot den fria handens liberala marknadstänk. Det var dock ett aber, medgav han, att de fackliga organisationerna var så politiskt splittrade som var fallet i inte minst Frankrike; kommunisterna bekämpade Schumanplanen och fördömde den som en förlängning av Marshallplanens amerikanska imperialism. ”Det gäller i dag mer än någonsin att ha starka fackföreningar, om vi vill skaffa oss något inflytande över regeringsbesluten”, avrundade Chevalme sitt inlägg.⁵⁸

Italienaren Franco Volanté var lika positiv som Chevalme till Schumanplanen och de fackliga möjligheterna i dess förväntade kölvatten. Den sociala dimensionen bevisades, hävdade han, av arbetsgivarnas skepsis. ”Jag fick personligen bevis härpå”, berättade Volanté, när arbetsgivarrepresentanter vid ett sammanträde med italienska regeringsdelegater ”öppet uttalade sig mot Schumanplanen”. Till gagn för arbetarna förutsåg planen ”kontroll av såväl försäljningspriser som löner”, menade

57. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10-15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdsD, vol. 1207.

58. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10-15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdsD, vol. 1207.

Volanté: "Jag skulle därför önska, att de europeiska arbetarna och i synnerhet metallarbetarna röstade för denna plan".⁵⁹

Fortfarande var dock flera av Centralkommitténs ledamöter tämligen okunniga om planens egentliga innebörd. Om Schumanplanen "vet jag mycket litet", erkände exempelvis Walter Freitag. I en till synes ifrågasättande ton spekulerade han ändå, att om "man vill slå tillsammans två länders näringsliv, måste man enligt min mening först lösa valutafrågan"; utan en valutaöverenskommelse var det inte ens möjligt att jämföra löner och levnadsstandard i de berörda länderna. Inte heller för Freitag handlade Schumanplanen således bara om politik och ekonomi, utan problemet hade också för honom en viktig social dimension: "Sedan måste man behandla frågan om arbetarnas sociala standard på ena och på andra sidan om Vogeserna."⁶⁰

Freitag menade att omständigheterna kring Schumanplanen och Ruhrfrågans utveckling till och med gav honom "en stilla rysning". Framför allt var det (den återkommande) frågan om äganderätten som fick honom att rygga tillbaka. Än så länge förelåg ju inte mycket klara fakta, men efter vad Freitag hade kunnat förstå skulle "ägarna till de gamla koncernerna komma att få tillfälle att utbyta sina aktier i de gamla koncernerna mot sådana i de nya företagen". Att 1930-talets ägare åter skulle husera i Ruhr var för honom en outhärdlig tanke:

Också den tyske arbetaren vet att Hitler aldrig skulle ha kommit till makten, om inte herrarna i Ruhr hade ställt medel till förfogande. [...] Men att säga till de tyska arbetarna, att de gamla härskarna i Ruhr skola få tillbaka sina kolgruvor och sina bruk, och att allting skall bli som förut, skulle hos dem väcka en misstanke om att de blivit bedragna av militärregeringen och de tyska fackföreningarna, och att de därför måste försöka följa någon annan. Det skulle i så fall bli lille far Stalin.⁶¹

För att inte ge kommunisterna onödig luft under vingarna i den västtyska politiken gällde det följaktligen för reformisterna att agera. Skulle

59. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10-15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdSD, vol. 1207.

60. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10-15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdSD, vol. 1207.

61. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10-15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdSD, vol. 1207.

farhågan bli verklighet, att den gamla ägostrukturen återupprättades i Ruhr, ”då se vi oss absolut nödsakade att kalla arbetarna i verken till motstånd”, underströk Freitag.⁶²

Om Freitag var ifrågasättande, var britten Lincoln Evans uttalat skeptisk till Schumanplanen. Till att börja med motsatte han sig idén om överstatlighet. Till synes insiktsfullt trodde han inte att de fackliga organisationerna i Storbritannien skulle godta att brittiska arbetares löner och arbetsvillkor skulle förhandlas fram i relation med en överstatlig myndighet. Om sådana förhandlingar blev en fråga för regeringar att lösa i samråd med den nya Högsta myndighet som föreslogs i Schumanplanen (där Monnet kom att hålla i ordförandeklubban) riskerade de fackliga organisationernas inflytande att kraftigt undergrävas, menade Evans. Medan flera andra representanter i IMF:s ledning bejakade den sociala potentialen i Schumanplanen, såg briterna ett hot i de lägre lönerna på kontinenten. Freitag påpekade ju de rådande sociala skillnaderna för arbetarna på olika sidor av Vogeserna, och Evans fyllde i att om även Storbritannien skulle inbegripas i integrationsprocessen var problemet ännu vidare: ”Jag kan till exempel inte föreställa mig hur löne- och arbetsförhållandena för den franske och tyske stålarbetaren skola kunna bringas på samma nivå som de vilka gälla för den brittiske arbetaren.” Och om lönerna väl höjdes för Ruhrområdets kol- och stålarbetare till en nivå i linje med arbetarnas i Storbritannien, skulle då exempelvis franska järnvägsarbetare vara nöjda med sina relativt lägre löner, frågade Evans retoriskt. Nej, risken han såg framför sig var snarare att den europeiska marknadsintegrationen skulle pressa de brittiska lönerna ner mot de kontinentala. Därför, vidhöll Evans, kunde fackföreningsmännen inte gripa sig

an problemet om Schumanplanen ur internationell synvinkel, hur gärna vi än skulle vilja göra så. Vårt ställningstagande kommer att vara betingat av situationen i vårt eget land [...]. Ty framför allt känna vi oss förpliktigade gentemot de egna medlemmarna i våra organisationer. [...] Och när vi skola pröva den grundläggande frågan om vilket organ det till slut skall vara som skall bestämma om våra medlemmars levnadsstandard, känna vi likväl alla i första hand nationellt. Innan vi blir internationalister, äro vi amerikaner, engelsmän, fransmän,

62. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10–15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdsD, vol. 1207.

tyskar etc. [...] Då det gäller beslut, där de egna landsmännens levnadsvillkor stå på spel, är det klart att man först och främst tar hänsyn till dessa.⁶³

Tydligare än såhär torde det knappast ha gått att formulera det nationella intressets företrädare framför den fackliga internationalismen, på en arena som trots allt var till för att fylla den ideologiska internationalismen med praktik. När en föreslagen politisk plan gick stick i stäv med vad den brittiske fackföreningsmannen uppfattade som den egna nationella organisationens intresse kunde han inte tänka sig att ge den sitt aktiva stöd; Europaintegrationen var nog inget för Storbritannien.

Avslutande diskussion

Om nationalismen nådde sin historiska höjdpunkt i samband med första världskriget, kan tiden kring andra världskrigets slut betraktas som en kulmen för tron på internationalismen som ideologi och praktik. Glenda Sluga refererar i boken *Internationalism in the Age of Nationalism* bland annat E.H. Carrs verk från 1945, *Nationalism and After*, där den brittiske historikern förutsåg en minskning av antalet politiska enheter över tid och en ökad betydelse för internationella organisationer. Vid krigsslutet var FN det förmodligen viktigaste internationalistiska experimentet, som i de mer visionära versionerna liknades vid en världsregering.⁶⁴

Talbot Imlay hävdar i samma spår att den socialistiska internationalismen frodades i världskrigets spår. Han skriver att det fanns en ny beslutsamhet att samverka över nationsgränserna för att skapa en bättre miljö än den värld som kriget brutalt hade slitit sönder. Över huvud taget ansågs framtiden vara öppen och stora förändringar möjliga.⁶⁵ Ur krigets aska kunde det vara möjligt att bygga ett nytt, mer jämlikt och demokratiskt samhälle. Geoff Eley har träffande benämnt situationen 1945 i termer av möjliggörande obestämdheter.⁶⁶

I Europaintegrationens gryning genomsyrades, å ena sidan, diskussionerna i IMF av denna öppenhet inför framtiden. I vilken mån Euro-

63. IMF, protokoll Centralkommitténs sammanträde, 10–15/7 1950, § 5. IMF arkiv, AdSD, vol. 1207.

64. Sluga (2013) s. 79–89.

65. Imlay (2017) s. 236–237.

66. Geoff Eley, "Europe after 1945", *History Workshop Journal* 65:1 (2008) s. 207–209 (min översättning av "enabling indeterminacies", s. 207).

paintegrationen skulle inkludera sociala frågor eller hur Ruhrområdet skulle administreras ansågs fortfarande vara öppet för påverkan och facklig kamp. Olika idéer, eller visionära "föreställningar" om ett "ny-uppfunnet" Europa, bröts mot varandra i IMF; så kallad internationell socialisering kunde ställas mot kooperativa lösningar inom nationalstatens ram. Gemensamma nämndare för delegaternas berättelser om framtida mål var emellertid stort fackligt inflytande över produktion och produktionsmål, samt ett Västeuropa där sociala frågor hade prioritet över profitgenerering. Här försökte de nationella förbunden använda den internationella arenan för att åstadkomma förändringar i ett vidare sammanhang, till gagn för medlemmarna i både den egna och andras nationella organisationer.

Å andra sidan blev de möjliggörande obestämdheterna allt mindre obestämda åren kring 1950. I takt med kalla krigets utveckling förändrades spelplanen. I atomåldern blev också Ruhrområdets faktiska krigsbetydelse alltmer obsolet.⁶⁷ Den Europaintegration som Marshall- och Schumanplanen stakade ut framstod då ur den socialdemokratiska IMF:s synvinkel som ett antikommunistiskt bålverk. Integration av Västeuropas ekonomier ansågs kunna stärka det gemensamma försvaret och på sikt bevara freden inför hotet från öst. När den politiska kartan betraktades i svartvita färger, utan några gråa nyanser, gällde det att i samma anda ena den reformistiska arbetarrörelsen i väst. Att de tyska metallarbetarförbunden i de västra ockupationszonerna (åter) införlivades i IMF:s verksamhet 1948 var ett steg i den ambitionen. Föreställningar om en avstannad denazifieringsprocess övertrumfades då av den kommunistiska hotbilden. På så sätt drev "kommunistspöket" och kalla-krigsretorikens växande styrka i väst på den fackliga internationalismen, men begränsade samtidigt dess räckvidd till Järnridån i öst och skapade en skarp skiljelinje gentemot de i slutet av 1940-talet fortfarande starka kommunistorganisationerna i framför allt Frankrike och Italien. Upptagandet av de västtyska organisationerna var i förlängningen också en förutsättning för IMF:s bejakande av en västeuropeisk marknadsintegration som inbegrep Ruhrområdet.

I diskussionerna om Europaintegrationen hade ledamöterna i Centralkommittén följaktligen att förhålla sig till två skilda typer av existerande

67. Jfr Gillingham (2004) s. 300, 348–349, 360, 372.

berättelser i den omgivande kontexten. För det första behövde de beakta det konkreta innehållet i de olika planer som presenterades av politiker, vanligtvis av politiker som arbetarrörelsens ledare betraktade som borgerliga. Det var i den riktningen som motberättelser om möjligheten till ett jämlikare Västeuropa i full sysselsättning och med fackligt medbestämmande i produktionen konstruerades. Precis som kalla kriget drev på metallarbetarnas fackliga internationalism, var Europaintegrationen i sig också ett internationellt politiskt projekt som pockade på internationella arbetarrörelsesvar; den europeiska integrationsprocessen ökade betydelsen av facklig internationalism.

För det andra gällde det för IMF att bemöta den kritik mot Marshall- och Schumanplanerna som framhölls av den reformistiska arbetarrörelsens motståndare på vänsterkanten. Detta var således en delikat balansakt. Samtidigt som IMF agerade för att kommunisternas "kapitalistisk-komplott-berättelse" inte skulle befästas som dominant i de bredare arbetarklassleden, fick inte heller motberättelsen om Europaintegrationen konstrueras så att den riskerade att betraktas som alltför inställsam i relation till arbetsgivarna. Det var härvidlag av särskild vikt för IMF att betona att organisationen motsatte sig till det yttersta att de kapitalistiska krafter som enligt arbetarrörelsens 1940-talsberättelse hade berett vägen för nazisternas väg till makten skulle få inflytande igen över Ruhrområdets gruvor och industrier.

Det var emellertid inte enkelt för IMF att enas kring ett samfällt agerande i fråga om varken Europaintegrationen i allmänhet eller Ruhrområdets framtid i synnerhet. De fackliga intressen som uttrycktes på internationell nivå var ofta förbundna med respektive nationalstats mer övergripande nationalekonomiska och politiska förutsättningar, och ibland också med säkerhetspolitiska utgångspunkter: Den i sammanhanget tongivande franske fackföreningsmannen, Léon Chevalme, synes bland annat ha utgått från Frankrikes historiska brist på koltillgångar i sitt bejakande av Europaintegrationen; Benelux-ländernas representanter i IMF stödde marknadsintegrationen med hänvisning till att näringslivet i deras länder riskerade att konkurreras ut om ett fritt Västtyskland fick fria händer att utnyttja Ruhrområdets väldiga potential; Walter Freitag motsatte sig idéer om överstatlighet i Ruhr under en tid då Västtysklands autonomi var långt ifrån klar; Lincoln Evans var lika skeptisk, fast med hänvisning till de lägre lönerna på kontinenten

i jämförelse med Storbritannien. Även om pronomet *vi* i de fackliga berättelserna på internationell nivå ofta retoriskt ringade in det västeuropeiska och socialdemokratiskt organiserade metallarbetarkollektivet i sin helhet, förelåg det vanligtvis också mer eller mindre underförstådda nationella skiljelinjer i de fackliga berättelserna. För att den fackliga internationalismens solidariska ideologi skulle övergå i praktik behövdes åtminstone sammanfallande nationella intressen.

Between trade-union internationalism and nationalism: The International Metalworkers' Federation during the dawn of the Cold War and European integration

This article analyses the International Metalworkers' Federation (IMF) and European integration, from the announcement of the Marshall Plan to the Schuman Plan. Focusing mainly on discussions about the future of the Ruhr area, the article examines the relationship between the international and the national levels of the trade-union movement, at the intersection of border-crossing internationalism and nationally defined labour-market interests. The ambition is to go beyond the framework of the nation state to study an international trade secretariat as an arena for transnational discussions and exchanges of experiences.

A persistent theme in the IMF policy talks was a vision of a future European labour market with significant trade-union influence over production, where social issues would take priority over profit. The extent to which the process of European integration would include a social dimension was still considered an open question that could be influenced by international trade-union struggle. As the Cold War developed, West European integration also appeared in the eyes of the social democrats in the IMF as an anti-communist bulwark. Integration of the economies in the west was considered in relation to the perceived need for stronger defence, which in the longer run could help preserve peace by warding off the threat from the east. Thereby, the Cold War substantiated the importance of trade-union internationalism, but at the same time the Cold War prevented its reach beyond the Iron Curtain and deepened the split between social democrats and communists in Western Europe.

However, it was not easy for IMF-delegates from Western Europe to agree on a collective standpoint, neither on the issue of European integration in general, nor on the issue of the Ruhr in particular. International socialisation of the Ruhr could, for example, be contrasted with cooperative solutions within the frames of the nation state. The trade-union interests that were articulated on international level were often connected to more general economic and political circumstances in different countries. Even though the trade-union narratives analysed in this article usually tried to embrace all metal workers organised in European social democratic unions, more or less tacit national dividing lines often characterised the discussions.

Key words: trade union, International Metalworkers' Federation, internationalism, nationalism, cold war, European integration